

**Ismertetések – Rezensionen – Reviews
Katsauksia – Рецензии**

**Paula Kokkonen–Anna Kurvinen (toim.):
Kenttäretkistä tutkimustiedoksi**
Uralica Helsingensia 4. Helsinki 2010. 240 l.
ISBN 978-952-5667-19-6

A *Kenttäretkistä tutkimustiedoksi* az *Uralica Helsingensia* nevű sorozat 4. számában jelent meg. A sorozat a Helsinki Egyetem kiadványa, amely monográfiákat, tematikus cikkgyűjteményeket tartalmaz, az uráli nyelvek vizsgálatával kapcsolatos kutatásokat, kutatási eredményeket közvetíti.

A könyv tartalomjegyzékkel indul, ebből kiderül, hogy nyolc cikk található a kiadványban. Ezt követik a szerkesztők olvasókhöz szóló szavai finn (6–9), illetve angol nyelven (10–13). A mű annak a szemináriumnak az anyagát öleli fel, amelyet 2008. november 15-én tartottak Helsinkiben. A rendezvény apropója a Finnugor Társaság (Suomalais-Ugrilainen Seura) megalapításának 125 éves évfordulója volt. A szeminárium a *Kenttäretkistä tutkimustiedoksi* (From Expeditions in the Field to Research Knowledge) címet viselte.

A kiadvány bevezető cikkében (*Matkueita tai yksityisiä tutkijoita: Suomalais-Ugrilaisen Seuran keruuretkien tausta ja tavoitteet*, 17–56) Riho Grünthal a különböző gyűjtőutak háttéréről, céljairól, az egyénileg, illetve csoportban dolgozó kutatókról értekezik. Ezekről az utakról a 125 év alatt a SUS végig tájékoztatta olvasóit. Az expedíciók elsősorban Oroszország belső területeit, Szibériát és Mongóliát érintették. Bemutatja a 19. század előtti tudományos utakat, azok jelentőségét, a kutatóelődök (Sjögren, Castrén, Reguly, Ahlqvist, Wiedemann) munkásságát, illetve az általuk bejárt területeket. Olvashatunk az utakat megelőző felkészülésről, a nyelvközösségekről tett megfigyelésekről, az eredményekről, illetve azok megítéléséről. A cikk érdekességét növelik a régi beszámolókból vett idézetek, képek, feljegyzések, a vizsgált területekről szóló bemutatók, a könyv egészét tarkító térképek, amelyek segítségével nyomon követhetjük a kutatók útjait.

A következő cikk szerzője Merja Salo (*Heikki Paasonen – mittavan aineiston keräjä ja keräyttäjä sekä jälkipolvien työllistäjä*, 57–106). Rendkívül alapos munkája Heikki Paasonen életéről, munkásságáról, kutatóútjairól, munkáinak másokra gyakorolt hatásáról szól. Paasonen nagy mennyiségű anyagot gyűjtött össze. A mordvinokat és hantikát egyaránt érintő expedícióinak részletei, egyes stádiumai felkeltették az őt követő kutatonemzedék érdeklődését. Salo bemutatja a vizsgált területeken eltöltött mindennapokat, a kutatás egyes periódusait is. Paasonen számos mordvin nyelvi vezetőt, tanácsadót, adatközlőt, illetve a mordvin nyelvet tanulmányozó szakembert foglalkoztatott. Az általa gyűjtött mordvin anyag jelentős kutatási eredménynek számított, illetve számít a mai napig. Ugyanakkor a törökségi nyelvek iránt is érdeklődött, és ezek körében is végzett helyszíni vizsgálatokat. Salo cikkéből az e témakörben összegyűjtött anyagról is világos képet kapunk. Habár Paasonen nem készített kutatási naplót, de az útjai során szerzett tapasztalatairól beszámolt a SUS különböző számaiban. Nagy erénye ennek a tanulmánynak, hogy valóban rendkívül részletes, még Paasonen anyanyelvi segítőinek nevét, származását stb. is közreadja (például Ignatyij Zorin, Andrej Suvalov). Az írott sorokat érdekes képek tarkítják népviseletbe öltözött mordvinokról, tájakról. Nagyon hasznosnak tartom azt is, hogy Salo összegyűjtötte Paasonen munkáit, és csoportosította azokat: külön vette a mordvin gyűjtéssel kapcsolatos kiadványokat (76–85), a más finnugor nyelveket érintő műveit (85–88), illetve a turkológia témaköréhez kapcsolódó publikációkat (88–90).

Sirkka Saarinen Tyimofej Jevszevjevről, a legendás mari népiskolai tanító életéről, a finn kutatókkal közösen végzett munkásságának jelentőségéről ír (*Timofei Jevsevjev – marilaisen perinteen tallentaja*, 107–122). Meghatározó szerepet töltött be többek között Yrjö Wichmann életében is, hiszen a kutató nyelvmestere volt az 1900-as évek elején. Továbbá számtalan értékes néprajzi, illetve nyelvészeti cikk szerzője is egyben, amelyek meg is jelentek a társaság kiadványaiban. Az 1920-as években pedig a marik területi múzeumának vezetőjeként tevékenykedett. A cikk a portrék által megszemélyesíti előttünk Jevszevjevet. Már nem csupán egy nevet kapunk, hanem arcot is a név mellé. Láthatunk még általa készített rajzokat, mari nőket ábrázoló fotókat is.

Irene Wichmann Yrjö Wichmannról ír (*Yrjö Wichmann – kentällä ja kammiossa*, 123–138), aki mindkét permi nyelv, a komi és az udmurt kapcsán is nagy mennyiségű, értékes anyagot gyűjtött össze. Emellett a mari nyelv kutatója is volt, és az általa gyűjtött adatok gyakorlatilag szinte az összes mari nyelvjárást felölelik. Miután Wichmann visszatért hazájába az

orosz területekről, csak néhány hétig pihent otthonában, majd magyar feleségével, Júliával Romániába indultak, hogy a csángók nyelvét és kultúráját tanulmányozhassák. Irene Wichmann még az eddigieknél is részletesebben mutatja be Yrjö Wichmann munkáját azáltal, hogy a kutató családjához szóló üzeneteit is felidézi gyűjtőútjaival kapcsolatban. Ugyanígy járt el korábban *Matkamuiistiinpanoja* című 1987-es művében is. Irene Wichmann cikkében sok családi képet láthatunk, valamint egy térképet, amely Yrjö Wichmann expedícióinak legfontosabb állomásait tartalmazza. A cikk szerzője össze- gyűjtötte és felsorolja a nyelvész munkáit is.

Az ötödik cikk Artturi Kannisto vogul gyűjtéséről szól (*Artturi Kannisto vogulilaisaineistot, niiden käyttö ja merkitys*, 139–151). Vuokko Eiras ennek a gyűjteménynek a felhasználásáról, illetve jelentőségéről számol be. Maga a cikkíró egy élet munkáját fordította arra, hogy kiadjon egy olyan vogul szótárt, melynek alapja Kannisto gyűjtése. Az anyag a szótár elkészítésének ideje alatt is elérhető a kutatók számára, így többek között a magyar tudósok munkáját is megkönnyítheti. A Kannisto által összeszedett vogul anyag mostanában is jelentős kiadványok alapjául is szolgál. Ilyen például a 2007-es *Vogulien (mansien) kansankulttuuri*, vagy a szintén 2007-ben megjelent *Itä-mansin kielioppi ja tekstejä*.

A következő tanulmány szerzője Paula Kokkonen (*Jatkosodan komilaiset sotavangit kielenoppaina*, 155–177). Rámutat arra, hogy általában igen keveset tudunk a kutatásban résztvevő anyanyelvi adatközlőkről. Ilyen forrásként szolgáltak a kutatók számára például a háborúk folyamán elfogott, különböző finnugor nyelveket beszélő hadifoglyok. Segítségüket felhasználva T. E. Uotila például közel nyolcvan komi beszélőt interjúvolhatott meg a finn munkatáborokban a második világháború idején. Az anyaggyűjtés eredménye az ötkötetes *Syrjänische Texte* című kiadványban látott napvilágot. Az 1990-es években a Komi Köztársaságban igencsak megnőtt az érdeklődés Uotila adatközlői iránt; különböző újságokban közölték neveiket, majd hatalmas szenzáció történt: a kiadók Vorkutából komi földre hívtak egy volt elítéltet, aki megélhette azt, hogy nyomtatásban láthatta az ötven évvel korábban elmesélt történeteit. A második világháború folyamán bebörtönzött anyanyelvi beszélők, adatközlők életének nehézségeiről, viszontagságos sorsukról szól ez a cikk.

Ildikó Lehtinen az etnográfusok helyszíni tevékenységéről, munkájáról értekezik (*Kalastuksesta kansanpukuihin – kansatieteilijät kentällä*, 179–211). Nyomon követi az egyes folklórtárgyak útját származási helyüktől egészen a múzeumokig. A Finn Nemzeti Múzeum finnugor gyűjteményének mérete az expedícióknak köszönhetően folyamatosan gyarapodott az első dara-

bok több mint száz évvel ezelőtti bekerülése óta, és ez a szerencsés tendencia a mai napig folytatódik. Ezek az értékek kiemelik a kulturális különbségeket, és felhívják a figyelmet a kultúrák közti kommunikációra. A szerző részletesen ír U. T. Sireliusról, és érdekes képekkel, illusztrációkkal tarkítja beszámolóját.

A kötet utolsó, egyetlen angol nyelvű cikke Florian Siegl-től származik (*How to prepare for fieldwork – a Forest Enets based retrospective*, 213–240). Igazából egy visszatekintést olvashatunk saját expedícióiról, amelyeket a Jenyiszej folyó mentén tett. Az olvasó nyomon követheti a túrákat megelőző felkészülést, a terepmunkát, valamint az izgalmas utazásokat minden viszontagságukkal együtt. Amikor az időjárás miatt nem lehetett repülni, a jégtakaró miatt pedig hajóval közlekedni, a kutatók számára Kai Donner majdnem száz évvel korábbi megoldása tűnhetett a legelfogadhatóbbnak: rénszarvasok húzta szánnal közlekedni. Talán meglepte őket, a mai modern kor embereit, hogy Donner sokkal könnyebben közelítette meg akkoriban ugyanazt a célt, ahova most ők is igyekeztek.

Ez a kötet valóban tisztelgés a Suomalais-Ugrilainen Seura előtt, amely meg is érdemli mindezt, hiszen az elmúlt 125 év alatt folyamatosan szolgálta és támogatta az uráli népek, nyelvek kutatását, megismerését és a világgal való megismertetésüket. Ajánlom mindazoknak ezt a kiadványt, akik érdeklődnek elődeink munkái, valamint a történelem és a múlt emlékei iránt. Talán a terepmunkákról szóló beszámolók, az érdekes képek, a kutatók gyűjtőútjából származó, mai napig értékesnek tartott eredmények bennünket, ifjabbakat is arra motiválnak, hogy mi magunk is felfedezzük a terepmunka szépségeit, és útnak induljunk. Én magam nagyon szívesen végigjárnám Kannisto útját, és úgy vélem, ezzel az érzéssel biztosan nem vagyok egyedül.

ENDRESZ BRIGITTA